

ВІДГУК

офіційної опонентки докторки педагогічних наук, професорки М.І.Пентиліок про докторську дисертацію А.В. Струк з теми «Теоретичні і методичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»

Інтеграція в європейський культурний простір, реформування освіти в Україні потребує поетапного вдосконалення підготовки педагогічних кадрів. Модернізація змісту й форм освіти, що відбувається в руслі соціально-економічних реформ, вимагає від вищої школи підготовки компетентних, мобільних фахівців, здатних удосконалювати й розвивати освітній процес у нашій державі. Цього вимагають законодавчі й нормативні документи, зокрема Закон України «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року, Закон України «Про забезпечення і функціонування української мови як державної», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, концепція «Нова українська школа», державні стандарти початкової та базової повної середньої освіти й ін. Ці документи орієнтують майбутнього педагога на усвідомлення своєї національної ідентичності, засвоєння національної спадщини попередніх поколінь, яку повинні сприйняти й усвідомити всі громадяни України незалежно від своєї етнічної належності.

У цьому контексті особливу місію мають виконувати вчителі початкової школи, які закладають в учнів усвідомлення своєї громадянськості, патріотизму. На це орієнтує стратегічний документ «Нова українська школа» й Державний стандарт початкової школи.

Від сучасного вчителя вимагається оволодіння низкою професійних компетентностей, які репрезентують його як сучасну високоосвічену, професійно обдаровану, культуромовну, конкурентоздатну особистість. Такий підхід до підготовки вчителя початкової школи вимагає від вишу

розв'язання низки проблем, серед яких особливе місце посідає народознавчий аспект, спрямований на національно-мовну підготовку майбутнього фахівця.

Дослідження А.В. Струк присвячене розв'язанню саме цієї проблеми, і його актуальність не викликає заперечень. Навпаки, хочемо відзначити його актуальність саме зараз, коли посилюються атаки на українську мову, на нашу історію, нашу ідентичність.

Дисертантка обрала для дослідження раніше майже не досліджувану тему. Адже від оволодіння майбутніми вчителями початкової школи лексико-народознавчою компетентністю залежить зерно тих світоглядних переконань, які посіє вчитель у душі кожного свого вихованця, майбутнього громадянина нової України.

За традиційною на перший погляд структурою праці А.В. Струк проглядається глибоке осмислення й оригінальність думок і прагматизм методичних аргументів автора.

Доцільно й переконливо дібраний науковий апарат дослідження з орієнтацією як на лінгводидактику, так і професійну педагогіку спонукає висновувати про високу наукову ерудицію дисертантки, добру обізнаність із проблемами сучасної школи, практикою педагогічної діяльності вчителя початкової школи.

Праця А.В. Струк складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків. Кожен з розділів виконує свою функцію в розв'язанні досліджуваної проблеми. Акцентуємо, що чітко сформульовані мета, завдання, предмет і об'єкт дослідження дали можливість дисертантці відзначити теоретичні основи та розробити оригінальну методику формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів. Цьому сприяло окреслення педагогічних умов, ідей-концепції й основних концептів (методологічного, теоретичного й методичного), що зумовило дотримання чіткості й повноти розв'язання проблеми та досягнення позитивних результатів.

Теоретичним і методологічним засадам формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи присвячено перші два розділи дисертації.

Визначаючи теоретичні основи дослідження, здобувачка виділяє концептуальні положення, ключові поняття, спираючись на базові документи з питань освіти. На основі критичного аналізу наукових джерел у першому розділі розкрито сутність феномену *лексико-народознавча компетентність*, уточнено поняття *мовно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів*, з'ясовано поняття *готовність до лексико-народознавчої діяльності* та виділено три її етапи – професійна діяльність, професійне покликання, педагогічна діяльність. Крім ґрунтовного аналізу наукових джерел, положення цього розділу висвітлено у восьми наукових публікаціях дисертантки.

Другий розділ дисертації присвячено визначенню методологічних засад формування лексико-народознавчої компетентності студентів.

А.В. Струк з'ясовує сутність понять *методологія*, *педагогічна методологія*, аналізує методологічні й методичні принципи і зосереджує основну увагу на методологічних підходах. Одразу зауважимо, що в з'ясуванні цих понять немає достатньої чіткості. Варто б розвести поняття *методологічні принципи* і *методичні (лінгводидактичні) принципи*, оскільки функції перших значно ширші від функцій других. Досить розлогий аналіз пропонуванних принципів (с. 153–157) потребує більш чіткого розмежування.

Основну увагу в аналізованому розділі зосереджено на методологічних підходах, описові яких присвячено підрозділи 2.2, 2.3 і 2.4. Добре було б назвати підходи наприкінці підрозділу 2.1, чого й вимагає логіка викладу. Але аналіз визначених підходів подано ґрунтовно й переконливо, з чого зрозуміло, чому саме ці підходи стали основоположними в розробленні авторської методики. Аналізуючи особистісно діяльнісний, компетентнісно-комунікативний та культурологічний підходи, авторка довела, чому саме ці підходи (а в педагогіці й лінгводидактиці їх значно більше) забезпечують

формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Як підсумок, можемо констатувати, що успішність професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи уможливилось завдяки взаємодії методологічних компонентів, у чому переконала нас авторка дисертації (у тому числі й власними вісьма науковими публікаціями).

Третій розділ дисертації присвячений аналізу сучасного стану сформованості лексико-народознавчої компетентності студентів.

На основі анкетування студентів і викладачів, аналізу програм, підручників та посібників визначено педагогічні умови дослідження: наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою; забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін; інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості. Кожна із зазначених умов лягла в основу авторської моделі і методики.

На основі аналізу стану досліджуваної проблеми авторка доходить висновку, що потенціал активного формування лексико-народознавчої компетентності студентів залежить від реалізації визначених педагогічних умов, зокрема інформаційно-розвивального середовища, мотивації навчальної діяльності тощо. Стрижневими дидактичними засобами виділено міжпредметні зв'язки. Думаємо, що в цьому процесі опиратися лише на міжпредметні зв'язки замало. Тут варто залучити інтегрований підхід (до речі, досить активно досліджується в сучасній лінгводидактиці) і дослідницький підхід, що спонукає до застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі.

Додамо, що матеріал третього розділу відбито в трьох публікаціях автора.

Присмне враження справляє зміст четвертого розділу дисертації, присвяченого експериментально-дослідній роботі. У ньому відбито всі атрибути технології авторського дослідження: визначено завдання

констатувального й формувального етапів експерименту; застосовано критеріальний підхід і визначено найголовніші критерії, їхні показники та рівні сформованості (табл. 4.1, с. 320); досить детально описано й наочно продемонстровано кожен із них.

Цікаво, що до кожного з критеріїв (а їх 4 – когнітивно-мовний, професійно спрямований, імітативно-дієвий, оцінно-діяльнісний) дібрано ілюстрації у формі усних і письмових завдань (с. 323–334), унаслідок чого підрозділ 4.1 дещо переобтяжений матеріалом (31 сторінка). Однак це не зменшує його наукової і технологічної цінності.

Змістовим стрижнем четвертого розділу є розроблена авторкою модель (с.354) і методика формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Пропонуючи поетапний перебіг експерименту, ілюструючи й аргументуючи кожен етап (підрозділ 4.3), дослідниця доводить ефективність запропонованої методики.

Дещо переобтяжений підрозділ 4.3 (45 сторінок) містить детальний опис дослідного навчання. На наш погляд, можна було розділити його на підрозділи або частину ілюстративного матеріалу перенести в додатки. Однак це не знижує значущості змісту формувального експерименту.

Досить доботно й скрупульозно представлено порівняльну характеристику рівнів сформованості лексико-народознавчої компетентності студентів. Результати дослідження ілюструються переконливими статистичними даними (таблицями, формулами, діаграмами).

Як підсумок відзначимо, що дані діагностично-констатувальних зрізів довели необхідність розроблення авторської методики, а за результатами прикінцевого етапу експерименту виявлено досить високий рівень сформованості лексико-народознавчої компетентності, що засвідчує позитивні зміни в підготовці фахівців і підтверджує ефективність запропонованої експериментальної методики.

Достеменність наукового передбачення й наукового дослідження підтверджується його результатами. Перебіг експерименту відбито в трьох публікаціях авторки.

Відзначимо як позитивне змістовність висновків після кожного розділу і загальних. Кількість публікацій авторки налічу 40 позицій, розміщених у вітчизняних і зарубіжних виданнях.

Автореферат опонованої дисертації адекватно відповідає її змістові.

Загалом високо оцінюючи працю А.В.Струк, висловимо деякі зауваження й побажання.

1. Зауважимо, що поняття *компетенція* і *компетентність* одні з кардинальних у сучасній освіті, зокрема й у педагогіці та лінгводидактиці. Формувалися вони на основі першого – *компетенція*. Тому простежується в наукових дослідженнях змішування їх.

Учені, зокрема лінгводидакти, останнім часом розводять їх, визначаючи різні їхні функції.

Певне сплутування простежується і в опонованій роботі, хоча, справедливості ради, відзначимо, що авторка пропонує досить точні визначення понять *компетентність*, *народознавча компетентність*.

Хочемо ще зауважити, що аналіз цих дефініцій повторюється в підрозділах 1.3 і 2.3, що створює змістову надмірність потракування.

2. Як відзначалося вище, дещо плутано з'ясовано поняття *методологічні принципи* і *методичні принципи*. На с. 152–155 важко простежити чіткість і послідовність визначень цих дефініцій. Краще було спочатку визначити чи аргументувати сутність методологічних принципів, а далі аналізувати методичні (лінгводидактичні), тим паче, що вони утворюють досить розгалужену систему.

3. Дещо порушено логіку аналізу особистісно діяльнісного підходу (підрозділ 2.2). Авторка основну увагу зосереджує на аналізові другої його частини – діяльнісного підходу – і досить детально розкриває його

особливості. Особистість і особистісний підхід залишається поза її увагою і досить стисло розкриваються особливості їх.

На наш погляд, варто було б глибше розкрити феномен *особистість, культуромовна особистість*, що вивело б дослідницю на технологію суб'єкт-суб'єктного навчання в школі й виші.

4. У праці приділено увагу освітньому середовищу як важливому засобу лексико-народознавчої спрямованості у формуванні відповідної компетентності.

Ураховуючи, що в різних регіонах України народознавча лексика визначається своїми особливостями, варто було звернути увагу на такі поняття, як *полікультурне і кроскультурне середовище*.

5. У плані побажання на перспективу досліджуваної проблеми варто виділити регіональну народознавчу лексику не тільки Південно-Західного регіону України, а й Півночі і Сходу. Адже з лінгвістичного боку ця лексика досліджена на достатньо широкому матеріалі. А методичне обґрунтування її засвоєння ще чекає свого дослідження.

6. Робота загалом грамотно оформлена, однак зрідка трапляються порушення керування, чергування у-в (с. 104, 171, 223), лексичні помилки – *культуротворчий, треба культуротвірний* (с.56), *цінний, треба ціннісний* (с. 55) та ін.

Висловлені зауваження й побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки опонованого дослідження.

Загальний висновок. Дисертація Струк Анни Василівни «Теоретичні і методичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням.

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи, теоретичне, методологічне і практичне значення її, відповідність «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 10, 12, 13, 14), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, унесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. та за № 567 від 27.07.2016) є підставою для присудження Струк Анна Василівні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) та спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційна опонентка –
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри мовознавства
Херсонського державного університету

Марія ПЕНТИЛЮК

М. Пентиліук
Головний науковий співробітник
Кафедри мовознавства

15.06.2020